

LBRIS

We know
books

Jean Ziegler

IMPERIUL RUȘINII

Traducere de
Elisabeta Maria David

SUMAR

INTRODUCERE	7
PRIMA PARTE : Despre dreptul la fericire	15
Cap. 1 Spectrul libertății	17
Cap. 2 Raritatea organizată	24
Cap. 3 Violența structurală	33
Cap. 4 Agonia dreptului	42
Cap. 5 Barbaria și reflexia sa	52
PARTEA A DOUA: Despre armele de distrugere în masă ...	59
Cap. 1 Datoria	61
Cap. 2 Foametea	87
PARTEA A TREIA: Etiopia: epuizare și solidaritate	111
Cap. 1 Alem Tsehay	113
Cap. 2 Foametea verde	122
Cap. 3 Rezistența	131
PARTEA A PATRA: Brazilia: posibilitățile de eliberare ...	141
Cap. 1 Lula	143
Cap. 2 <i>Programa Fome zero</i>	156
Cap. 3 Spectrul lui Salvador Allende	179
PARTEA A CINCEA : Refeudalizarea lumii	179
Cap. 1 Feudele capitaliste	181
Cap. 2 Impunitatea	195
Cap. 3 A zdrobi concurența neloială a produselor naturale	199
Cap. 4 Caracatița din Vevey	210
Cap. 5 Distrugerea sindicatelor	217
Cap. 6 Vacile de muls sunt nemuritoare	223
Cap. 7 Aroganța	227
Cap. 8 Respectarea drepturilor omului este importantă, dar respectarea regulilor pieței și mai importantă!	230
EPILOG: A o lua de la început	234

Capitolul 1

SPECTRUL LIBERTĂȚII

Parisul, în vara anului 1792 este caracterizat de o sărăcie extremă. În suburbii, foamea dă târcoale. Palatul regelui, Tuileries, bântuie imaginația înfometaților. Zvonurile circulă. Munți de pâine, merinde în abundență ar fi îngrămadite în apartamentele regale....

În noaptea dinspre 9 spre 10 august, Primăria este luminată. Animația este intensă. Din toate cartierele, din toate suburbiile sosesc deputații secțiunilor. Se consultă, negociază, apoi în zori proclamă Comuna din Paris. Vechea municipalitate este dizolvată.

Garda națională este decapitată, comandantul său principal, Mandat, este ucis. Santerre îi ia locul.

Răsculații decid să atace palatul Tuileries. Două coloane de femei și bărbați, înarmați cu puști, târnăcoape, furci, cuțite, încadrați de revoluționari, se îndreaptă spre palat. O coloană vine dinspre suburbia Sfântul Anton, aflată pe malul drept al Senei, cealaltă de pe malul stâng.

171 de mercenari elvețieni apără palatul. Acesta este practic gol¹. Elvețienii vor fi uciși cu toții.

Hoții iau bogățiile pe care le găsesc în palat – mobile, lenjerie de pat, veselă, etc. Când primii dintre ei, cu prada în spate, ajung pe cheiurile Senei, milițienii secționari, în mare parte iacobini, îi opresc și îi spânzură de lampadare. Jaful, aducerea unui prejudiciu proprietății private – fie ea chiar a regelui atât de detestat – sunt pedepsite cu moartea. Acest episod privind menținerea ordinii se bazează pe o valoare centrală – respectul absolut al proprietății private, vehiculată de conștiința noii clase în ascensiune, burghezimea formată din comercianți și proto-industriași. Aceasta va confisca în curând revoluția.

Și exact împotriva acestor burghezi democrați se vor ridica în curând „Turbații”, conduși de preotul Jacques Roux.

¹ Ludovic al XVI-lea, familia sa și curtenii erau la acea oră refugiați în manej.

Să-l ascultăm pe Jacques Roux – „Libertatea nu este decât o zadarnică fantomă, atunci când o parte dintre oameni îi poate înfometa pe ceilalți fără a fi pedepsiți. Egalitatea nu este decât o zadarnică fantomă, atunci când bogatul, prin monopolul său, exercită un drept de viață și de moarte asupra semenului său. Republica nu este decât o zadarnică fantomă atunci când contrarevoluția are loc în fiecare zi, având în vedere prețul mărfurilor la care trei sferturi dintre cetățeni nu pot să ajungă fără a vărsa lacrimi.”

Și mai departe:

„Aristocrația comercială, mai teribilă decât aristocrația nobiliară și sacerdotală, printr-un crud joc a invadat averile individuale și comorile republicii; încă ignorăm când se vor termina extorsiunile pe care le practică, pentru că prețul mărfurilor crește într-o manieră îngrozitoare de dimineața până seara. Cetățeni reprezentanți, este timpul ca bătaia pe viață și pe moarte pe care egoistul o dă cu clasa cea mai muncitoare a societății să se termine!”

Tot Roux:

„Deputați din Montagne, dacă ați fi urcat din prima zi la cel de al patrulea etaj al caselor din acest oraș revoluționar, ați fi fost înduioșați de lacrimile și gemetele unui imens popor fără pâine și fără haine, redus la această stare de deznădejde și de nefericire prin speculații și prin acaparări, deoarece ele nu au fost construite decât de bogați și pentru bogați... O furie! O rușine! Cine ar putea crede că reprezentanții poporului francez care au declarat război tiranilor din exterior au fost atât de lași și nu i-au zdrobit și pe cei din interior²”.

La ce îi folosește unui analfabet proclamarea libertății presei? Un flămând nu are ce să facă cu dreptul său de vot. Cel care își vede familia murind de boli, de mizerie, nu este deloc preocupat de libertatea gândirii și de libertatea de asociere.

Fără justiție socială, republica nu valorează nimic.

Saint-Just este ecoul lui Roux: „Libertatea nu se poate exercita decât de către oamenii aflați la adăpost de nevoi³”.

² Jacques Roux, *Manifeste des Enragés*, remis Convenției la 25 iunie 1793.

³ Louis Antoine Saint-Just, *Oeuvres complètes*, precedat de *Lire Saint-Just*, de Michel Abensour, Paris, Gallimard, colecția „Folio-Histoire”, 2004.

Dreptul la fericire este primul dintre drepturile omului. Tot Saint-Just: „Revoluția nu se va opri decât atunci când se va atinge perfecțiunea fericirii⁴”.

În Angola nu există decât un singur spital pentru arși, spitalul Los Queimados, din Luanda. Dar utilizarea masivă a napalmului și a bombelor cu fosfor împotriva populațiilor considerate „ostile”, deoarece sunt apropiate de Unită – una dintre mișcările înarmate care luptă împotriva celor de la putere –, în cursul unui război civil de 18 ani a făcut numeroși arși.

Los Queimados primește anual, în medie, în jur de 780 de copii sub 10 ani. 40% dintre ei mor imediat după ce ajung la spital, datorită gravității arsurilor.

Suferințele lor sunt adesea atât de mari încât este imposibil să li se schimbe pansamentele. Dar, dacă nu li se schimbă pansamentele, infecțiile se dezvoltă.

Paracetamolul, morfina, alături de tehnicile medico-chirurgicale ieftine sunt principalele remedii utilizate împotriva suferințelor cauzate de arsuri. În Angola, aceste medicamente și aceste tehnologii lipsesc. Peste 500 de copii au murit din această cauză în ultimii trei ani, în dureri îngrozitoare⁵.

În fiecare colț din lume, societățile transcontinentale din domeniul farmaceutic își adaptează prețurile în funcție de situația economică locală. Dar, în Africa neagră, majoritatea țărilor dispune doar de o piață internă foarte redusă: marea majoritate a populației este lipsită de resurse. Trusturile farmaceutice preferă însă să-și adapteze prețurile la puterea de cumpărare a clasei conducătoare autohtone, puțin numeroasă. Preferă să vândă puțin, dar scump.

Cum nu formează o piață demnă de acest nume și nici nu dispun de nici o putere de cumpărare, familiile copiilor arși nu reușesc, în mod evident, să își procure medicamentele necesare. Cât despre statul angolez, inutil să aștepte ajutor din partea acestuia; se află în stare de cvasi-faliment.

Pentru marea majoritate a celor 4,8 miliarde de ființe umane care trăiesc azi într-una dintre cele 122 de țări așa zis ale

⁴ *Ibid.*

⁵ *Douleurs sans frontières*, o organizație neguvernamentală, ajută în mod semnificativ spitalul Los Queimados.

lumii a treia, cuvintele pronunțate la Paris de Gracchus Babeuf, în 1791⁶, sunt extrem de actuale.

Îi numim „utopiști” pe cei care în cadrul mișcării revoluționare franceze confereau prioritate absolută luptei pentru justiția socială la nivel planetar și dreptul omului la fericire⁷. Acești oameni au murit toți tineri și de o moarte violentă. Saint-Just și Babeuf au fost decapitați cu ghilotina. Saint-Just avea 27 ani, iar Babeuf 37 ani. Roux s-a înjunghiat la aflarea vestii privind condamnarea sa la moarte de către Tribunalul revoluționar. Marat a fost asasinat. Dar dacă ghilotina și pumnalul le-au distrus corpurile, ele nu au distrus speranța într-o justiție socială la nivel global, născută din lupta lor. Spiritul lor trăiește astfel în conștiința a milioane de oameni de azi, sub forma unei noi utopii.

Cuvântul „utopie” provine din vremuri de demult.

Cancelar al Angliei, prieten al lui Erasmus și al maeștrilor Renașterii, Thomas More a fost decapitat la 6 iulie 1535. Principala sa crimă? Creștin convins, publicase o carte extrem de critică la adresa Angliei, în care era dominat de inegalitate și injustiție din vremea regelui Henric al VIII-lea. Titlul său *De optimo Republicae statu de que Nova Insula Utopia*⁸.

Înainte de el, Ioachim de Flora și primii franciscani, Giordano Bruno și discipolii săi luptaseră pentru o umanitate reconciliată sub imperiul *ius gentium* și al dreptului inalienabil al tuturor oamenilor la securitatea persoanei lor, la fericire și la viață⁹.

În centrul tuturor predicilor, cărților, și preceptelor formalizate de Ioachim de Flora, Giordano Bruno și Thomas More se află dreptul omului la fericire.

⁶ Vezi p. 14.

⁷ Istoriografia oficială a neglijat mult acțiunea utopiștilor. Pentru o critică erudită și radicală a acestei istoriografii, Olivier Bétourné și Aglaia I. Hartig, *Penser l'histoire de la Révolution française*, Paris, La Découverte, 1989).

⁸ Prima ediție, Louvain, 1516. Cf. Patrick de Laubier, *La loi naturelle, le politique et la religion*, Paris, Ed. Parole et Silence, 2004, p. 31 sq.

⁹ Henri de Lubac, *La Postérité spirituelle de Joachim de Flore*, 2 vol., Paris, Le Sycomore, 1979 și 1980.

Astfel, plecând de la substantivul grec *topos* (loc) și de la prefixul *u-* (prefix de negare), More inventase un neologism *U-Topia*, mai precis locul, lumea care nu există încă.

Utopia este dorința fiecăruia. Desemnează ceea ce ne lipsește în scurta noastră viață pământească, Cuprinde justiția pe care avem dreptul să o pretindem. Exprimă libertatea, solidaritatea, fericirea împărtășită, iar conștiința umană le anticipează apariția și formele. Această lipsă, această dorință, această utopie constituie sursa cea mai intimă a oricărei acțiuni umane în favoarea justiției sociale globale. Fără justiție, nici un fel de fericire nu este posibilă, pentru nici unul dintre noi.

Dar dacă utopia – alături de rușine – este forța cea mai puternică, este totodată și forța cea mai misterioasă a istoriei. Cum funcționează ea oare?

Ernst Bloch răspunde: „[...] cea mai mică dorință pe care o avem în noi este un reper semnificativ. Nu am suferi atât de mult datorită lipsurilor noastre dacă nu ar exista ceva în noi care să ne stimuleze. Dacă nu ar exista acele voci care, din adâncul ființei noastre, încearcă să ne ghideze și să ne facă să mergem mai departe de ceea ce este legat de corpul nostru și de lumea din jurul nostru [...] Putem simți astfel lucrurile asemenea copiilor și putem spera că misterioasa cutie închisă cu cheia, care conține secretul originilor noastre, se va deschide vreodată... Ceea ce vedem noi acum în acțiune este vastă masă neterminată a tendințelor voluntare și perceptibile, forță de nestăvilit a dorințelor, adevărat spirit al sufletului utopic în acțiune¹⁰”.

Omul este, în mod esențial, o ființă neîmplinită¹¹. Utopia se află în ființa sa intimă. Tot Bloch: „În momentul morții, fiecare dintre noi ar avea nevoie de mai multă viață pentru a putea sfârși viața”¹².

De acest surplus de viață cu siguranță nu vom putea beneficia în această viață. Ce ne rămâne de făcut? Să ne lăsăm

¹⁰ Tradus de autor din ediția originală Ernst Bloch, *Geist der Utopie*, Berlin, Ed. Cassirer, 1923.

¹¹ În textul original „*Das unvollendete Sein*”.

¹² Ernst Bloch, *Geist der Utopie*, op. cit.

în seama utopiei. Sau, mai precis, să ne lăsăm în seama dorinței care va exista în fiecare dintre cei ce vor veni după noi.

Bloch: „În momentul agoniei noastre, că vrem sau nu, trebuie să ne lăsăm – adică să lăsăm eul nostru – în seama celorlalți, a supraviețuitorilor, a celor (și sunt câteva miliarde) care vin după noi, pentru că ei și doar ei vor putea împlini viața noastră neîmplinită”¹³.

Utopia este guvernată de un paradox: ea comandă o practică politică, socială și intelectuală imanentă. Dă naștere unor mișcări sociale și unor opere filozofice. Orientează luptele unor indivizi concreți și, în același timp, ea nu își dobândește realitatea decât dincolo de orizontul subiectului care acționează.

Jorge Luis Borges spune despre acest paradox: „utopia este doar ochiul interior”.

Paradox dublu paradoxal. Borges era orb. Textul său poartă titlul „Cu ochii larg închiși”.

Utopia este o forță devastatoare, dar nimeni nu o vede. Este istorică pentru că face istorie. „Timpul, spune Borges, este substanța din care sunt făcut [...] Timpul este un fluviu care mă duce, dar eu sunt acest fluviu”¹⁴.

Henri Lefebvre și-a publicat faimoasa carte *Hegel, Marx, Nietzsche sau regatul umbrei*, la mijlocul anilor 1970¹⁵. Un jurnalist de la Radio France îl întreabă: „Nu aș vrea să vă supăr... dar se spune că sunteți un utopist...” Și Lefebvre răspunde: „Dimpotrivă .. mă onorați... revendic această calitate... Cei care își opresc privirea la nivelul orizontului și se limitează să privească doar ceea ce se vede, cei care revendică pragmatismul și încearcă să facă doar ceea ce avem, nu au nici o șansă de a schimba lumea.. Doar cei care se uită spre ceea ce nu se vede, cei care privesc dincolo de orizont sunt realiști. Aceștia au șansa de a schimba lumea... Utopia este ceea ce se află dincolo de orizont... Rațiunea noastră analitică știe cu precizie ceea ce nu vrem, ceea ce trebuie neapărat schimbat ... Dar ceea ce trebuie să urmeze, ceea ce vrem, o lume complet dife-

¹³ Ibid.

¹⁴ Jorge Luis Borges, *El Hacedor*, in *Obras completas*, Buenos Aires, 1953.

¹⁵ Henri Lefebvre, *Hegel, Marx, Nietzsche ou le Royaume de l'ombre*, Paris, Casterman, 1975.

rită, nouă, doar privirea noastră interioară, doar utopia din noi ne-o arată”.

Și mai departe: „... Rațiunea analitică este un lanț... Utopia este berbecul”¹⁶.

În fața membrilor Comitetului de salvare publică din Paris, care îi vor fi judecători, Saint-Just exclamă: „Disprețuiesc praful din care sunt făcut și care vă vorbește. Veți putea persecuta și reduce la tăcere acest praf. Dar vă sfidez, vă provoc să îmi smulgeți această viață independentă pe care mi-am creat-o pentru secole și în ceruri”¹⁷.

A doua zi, 27 iulie 1794, Saint-Just urca pe eșafodul din Place de la Concorde (locul Revoluției în acea epocă) din Paris.

E dificil să înscrii printre eroii învingători pe partizanii utopiei. Sunt mai familiari ghilotinei, rugului sau eșafodului decât reuniunilor victorioase ale zilelor de sărbătoare care au urmat. Și totuși! Fără ei, întreaga umanitate, și chiar orice speranță ar fi dispărut de mult timp de pe planeta noastră.

¹⁶ Interviu redifuzat de Radio France Culture, vineri 21 mai 2004.

¹⁷ Louis Antoine de Saint-Just, *Oeuvres complètes*, ediție îngrijită de Michel Abensour și Anne Kupies, op. cit.